

REZUMAT: Titlul tezei mele de doctorat este „Structura de identitate contemporana a comunitatii maghiare din Teius (jud. Alba)”, iar lucrarea abordeaza identitatea a comunitatii maghiare din orasul Teius, intrebarea cea mai importanta fiind ce inseamna de a fi maghiar din Teius in secolul al XXI-lea. Am cercetat identitatea prin autoimaginea comunitatii maghiare locale, prin caracteristici de a-si prezinta cultura celorlalte comunitati, sau prin atitudinea comunitara privind folosirea limbi materne. Pentru a intelege corect atitudinea generala a maghiarilor in legatura cu identitatea lor trebuie luata in considerare si importanta bisericilor maghiare prin slujbe dar si prin simbolismul incadrat in ideile si cladirile bisericesti. Mostenirea istoriei maghiaro-romane are conotatii atat pozitive cat si negative, afectandu-le cultura si identitatea a maghiarilor, dar si a romanilor, pentru care nu se poate neglija nici factorii cu caracter conflictual. Diferentele intre perceptiile unor evenimente istorice, chiar daca fenomenul nu este deloc preponderent, totusi se duc drept la distinctii sociale. Aceasta si realitatile economice sunt cauze principale ale migratiei in strainatate dar si ale asimilarii etnice. Teza trateaza problema reorganizarii maghiarilor Teiuseni pe plan social, religios si cultural. In aceasta privinta am si propus o metoda pentru a revitaliza comunitatea maghiara din Teius.

Teiusul (in maghiara Tövis, in germana Dreikirchen) este un oras in judetul Alba, aproximativ cu 6700 de locuitori (in 2011). In prezent populatia maghiara este in jur de 200 de persoane, adica 3-3,5% din totalitate. Comunitatea maghiara are o biserica prima atestata la sfarsitul secolului al XIII-lea, care in prezent apartine comunitatii reformate. In zilele noastre deseori se numeste „plébániatemplom” („biserica parohiei”). Biserica romano-catolica este numita in romana „costeiu” (din cuvantul maghiar „kastély”, in romana „castel”), in maghiara „kastélytemplom” sau „Hunyadi templom” („biserica lui Hunyadi”), referitor la Iancu de Hunedoara, constructorul bisericii. Numele german (Dreikirchen, in romana „cele trei biserici”) al Teiusului se refera la trei biserici importante. Pe langa biserica reformata si romano-catolica, a treia biserica de importanta istorica este cea greco-catolica, construit in secolul al XVI-lea, care a servit si ca sediul episcopului roman reformat. Dupa cum se vede clar, in Teius toate comunitatile au prezenta istorica. In secolul al XIX-lea Teiusul a devenit centrul feroviar, in oras avea loc cel mai important nod de cale ferata din Transilvania, care – ca oras industrial – si-a mentinut importanta pana la sfarsitul secolului al XX-lea. Orasul este situat pe langa autostrada A10 si drum national DN1, care a fost mereu un drum de deosebita importanta intre Alba Iulia, Aiud si Cluj.

Pe parcursul cercetarii trebuia sa fiu atent la anonimitate. Fiind o comunitate mica, monogramele nu le pot ascunde in totalitate pe sursele, de aceea am decis sa creez cate un cod

pentru fiecare sursa, totodata din care se poate citi cateva date importante, ca si gen, varsta si apartenenta religioasa.

Scopul principal si realizarea cea mai importanta a tezei de doctorat sunt efectele majore concretizate asupra constructiei identitatii. Identitatea depinde mult de autoimaginea, ceea ce determina relatia individuala cu comunitatea proprie, dar si in general cu societatea Teiusana. Pe parcursul convietuirii maghiaro-romane de multe secole in Teius s-au format anumite limite in anumite situatii. Adica, din cauza conditiilor diasporale exista o functionare stereotipizata, care inseamna o metoda a conducerii vietii cotidiene formata dupa limitele respective. Este important ca si cadrul acesta de comportament poate fi real si imaginar. Cadrul real este o limita existenta, peste care in mod obiectiv nu se poate trai identitatea nationala proprie, de exemplu din cauza legalitatiilor sau realitatilor sociale. Vorbim despre cadrul imaginar cand limitele reale sunt extinse si pe domenii, in care comunitatea de fapt nu are experienta. Interesant, ca intre autoimaginea si judecarea maghiarilor de catre sursele romane exista un contrast, autoimaginea locala a maghiarilor fiind mai defavorabila pentru ei decat opinia majoritara. Acest contrast isi are rolul in existenta limitelor imaginare, cand o persoana sau o comunitate crede ca nu se poate face ceva, in timp ce majoritatea nu ar avea – sau cel putin nu se poate spune cu siguranta ca ar avea – obiectiile. In timpul colectarii datelor m-am straduit ca pe parcursul interviurilor sa fie cat mai putine impulsuri din exterior, numai asa se poate obtine cele mai exacte informatii. La finalul cercetarii se rezulta ca indiferent de nationalitatea surselor, maghiarii sunt pozitionati mai sus decat romanii, maghiarii fiind mai „punctuali”, mai „civilizati” si mai „efectivi”. Totodata se poate spune ca in cazul unei situatii mai ideologizate altfel de date ar iesi.

Maghiarii din Teius folosesc putine prilejuri de a-si arata identitatea, specificatii culturale. In aceasta situatie se rezulta ca identitatea comunitatii maghiare fiind „pribegita”, adica exista, dar nu se vede din afara, pentru ca identitatea proprie este considerata drept izvor de conflicte (vezi din nou cadrul imaginar). Pentru straini existenta comunitati maghiare de exemplu legatura cu biserica, obiceiurile bisericesti maghiare fiind diferite de cele romane (cladiri, programul slujbelor). Pe parcursul interviurilor maghiarii din Teius enumerau numai acele simboluri care cu siguranta nu provoaca conflicte. Acestea sunt pe langa simboluri bisericesti notiuni culinare. De multe ori se mentiona pe kürtős kalács (cozonacul secuiesc), dar si mai apare gulyás leves (supa de gulas), si tárkony (tarhon), sau őrólt paprika (boia) care sunt considerati legaturi cu comunitatea maghiara din Transilvania.

In general, identitatea si cultura locala in diaspora maghiara este atat de specifica, incat este considerata identitatea proprie, evident, cu asemanari cu identitatea maghiara din Ungaria si din

zonele Transilvanene unde maghiarii sunt in majoritate. Din cauza acestei situatii, identitatea locala maghiara este considerata a treia identitate: nici maghiara, nici romana ci „maghiara din Teius”. Un exemplu concret este un om din satul vecin al Teiusului, Oiejdea, care nu vroia sa spuna un cuvânt pe ungureste. Dupa cateva minute totusi a inceput sa vorbeasca si imi spunea in maghiara ca el nu vorbește maghiara ci „oiejdeana”.

De a descrie punctual identitatea maghiarilor Teiuseni, in teza de doctorat folosesc termenul „többs kötődés” (atasamentul multiplu), din cauza faptului ca identitatea locala a maghiarilor – in urma realitatilor demografice Teiusene – este mai concesiva decat cultura romana. Practic, cultura maghiara preia anumite elemente din cultura romana pe mai mare masura decat in cazul comunitatilor maghiare majoritare. Drept urmare, identitatea maghiara Teiusana are un caracter situativ, ceea ce inseamna ca membrii comunitatii maghiare isi fac aparitia identitatea in functie de componenta etnica a anturajului. Astfel, identitatea este asumata in mod optional, depinde de realitatile sociale si economice. Pe parcursul acestui proces nu se schimba identitatea, de fapt e vorba de o adaptare speciala a maghiarilor din Teius.

Dupa ce identitatea maghiara Teiusana s-a desprins de identitatea colectiva a maghiarilor, diaspora isi traieste senzatia de singuratate si slabiciune. Maghiarii din Teius se retrag din spatiul politic national. In general cativa reprezentanti ai diasporei sunt in functii publice (organizatorii politici, intelectuali) in interesul unei zone sau unei comunitati locale, adica cate un om reprezinta comunitatea respectiva in locul activitatii intregii comunitati. Pentru maghiarii Teiuseni autoreorganizarea la nivel mediu ar fi realizabila, comunitatea avand capacitate atat pentru un ansamblu coral sau o grupa de dans, cat si pentru a organiza evenimente culturale, literare. Nivelul privat este de fapt nivelul rolului personal in pastrarea culturii, care este dominant in legatura cu activitatile comunitare.

In mod evident, aceasta situatie are efect negativ asupra reorganizarii maghiarilor, dar si asupra reprezentarii culturale si verbale ale comunitatii. Identitatea maghiara din Teius poate fi considerata si privata, pentru doua motive. Unul este faptul ca si comunitatea exista numai prin efort personal de a-si pastra identitatea, activitatile comunitare fiind rare, iar cel al doilea este ca identitatea maghiara abia se vede din exterior, mai ales ramane intre peretele caselor private. Toate acestea inseamna ca o reprezentare activa, cand o comunitate isi arata societatii prin activitati, este slaba. In schimb, reprezentarea pasiva este accentuata, Teiusul avand o gama de cladiri (biserici, parohii, casa Rozsa, casa de cultura) sau factori mai mult sau mai putin abstracti (religii, cartierul Veres, anumite spatii fizice si virtuale) care insisi reprezinta cultura maghiara. Reprezentarea pasiva – mai ales in legatura cu cladirile – poate sa aiba si un aspect reflexiv:

avand o atmosfera preferabila pentru traiul identitatii maghiare, in apropierea acestora se vede clar folosirea mai curajoasa semnele tipice maghiare.

Limba materna este cel mai important si cel mai sistematic folosit semn al culturii nationale. Socializarea lingvistica se duce cu cea mai mare siguranta la folosirea stabila a limbii respective, daca inceputul acesteia coincide cu inceputul deprinderea de a vorbi. In familiile mixte deseori se pare mai „comod” de a folosi lingua franca a societatii, care este limba romana. Relatia emotiva a unei persoane cu o limba nu se dezvolta daca nu o foloseste, chiar daca e vorba de o limba care face parte din mostenirea culturala a persoanei respective. In mod tipic, aculturarea lingvistica se termina la maturitate, cand limba nefolosita o sa mai aiba si conotatii ideologice in sens negativ. Acelasi caracter are si asimilarea etnica, conflictele care se duc la aculturare devin ideologice tot la maturitate, odata cu aparitia constiintei nationale, fiindca identitatea se bazeaza in mare proportie pe naratiuni si ideologii nationale, este greu de schimbat, diferentele culturale pot afecta si relatii de prietenie de zeci de ani. Aceste fenomene l-am numit conflicte deactivate. Conflictele de acest tip izbucnesc cateodata, dupa stimul potrivit. Conflictele deactivate totodata ilumineaza posibila situativitatea unei persoane, in sens ca oamenii respectivi dupa un anumit stimul la fel reactioneaza. Acest fenomen poate rezulta intr-o calculabilitate, ceea ce inseamna baza comportamentului stereotipizat.

Rolul bisericilor in formarea identitatii unei comunitati este accentuat. La Teius cooperarea ocumenica este una exemplara. Totusi exista limite intre cele doua religii maghiare, romano-catolica si reformata. In trecut aceste limite erau de respectat, trecerea acestora a implicat conflicte intraetnice, dar si in zilele noastre se poate simti existenta acestei fenomene, pe care am numit-o despartatorul sacru. Romano-catolicii isi pastreaza identitatea „in incinta” religiei, ceea ce inseamna ca identitatea este mai usor considerata de a fi in primul rand religioasa. In schimb, in cadrul bisericii reformate naratiunea nationala este mai independenta de biserica iar identitatea este mai moderna. Dupa cum am descris, nici reformatii nu prea folosesc mai multe simboluri moderne (de exemplu steagul maghiar, culorile nationale), dar in mintea reformatilor aceste simboluri au un loc mai accentuat.

Am cercetat identitatea si din punctul de vedere al provenientei surselor. Am aflat ca nu este diferenta semnificanta intre atitudinea celor care sunt Teiuseni get-beget si celor care sunt proveniti din alte parti, chiar din zone preponderent maghiare. Inainte de cercetare, ca parte din ipoteza de cercetare am asteptat ca oamenii din Transilvania de Nord ar avea identitate mai stabila, dar aceasta la Teius nu s-a dovedit. Cel mai important din aceasta privinta este aspectul personal, ceea ce nu neaparat este legat de zona de provenienta.

Ceea ce priveste modelul de reorganizare al comunitatii, in primul rand trebuie sa fim constienti de faptul ca in diaspora diferentele intre comunitati sunt prea mari sa se poata aplica o strategie de revitalizare universala. In primul rand, trebuie sa fie cate un organizator pe langa fiecare comunitate, unde – ca prima faza – trebuie sa cunoasca si inteleaga perceptia de realitate a maghiarilor locali, dupa care se poate trage concluzii in legatura cu posibilitati si limite. In a doua faza recomandari pot fi exprimate de catre organizator. In a treia faza, recomandarile ori sunt acceptate, ori respinse de catre comunitate. Aceasta discutie poate fi baza de comunicare intre organizator si comunitate, care se duce la o intelegerea reciproca si profunda. Faza a patra este acceptarea, cand se poate stabili detaliile efectuarii dar si a evalua posibilitati infrastructurale.

Ca si concluzie, cred ca teza mea poate cataliza si potentialul actualii conducatori ai comunitatii Teiusene, atragandu-le atentia la factori care inainte nu au fost de sine inteles. De asemenea sper – si cred – ca reusesc sa contribui la intelegerea motivelor unei comunitati din diaspora: am depus teza mea de doctorat in speranta ca aceasta poate fi baza unei strategii de revitalizarea diasporei maghiare din Transilvania, dar si a diasporei romane din Serbia sau din Republica Moldova.

CUVINTELE CHEIE: identitate, minoritate, Teius, diaspora, autoimaginea, limba materna, religie, biserica reformata, biserica romano-catolica

CUPRINS:

Cuprins	5
1. Introducere si metodologie.....	9
1.1. Tipul, scopul si rezultatele asteptate ale cercetarii.....	9
1.1.1. Ipoteze de cercetare	10
1.2. Teiusul si imprejurimile orasului: o scurta prezentare.....	12
1.2.1. Cercetari precedente	14
1.3. Problemele metodologice.....	16
1.3.1. Procedura documentarii si a analizei.....	16
a) Anonimitatea.....	19
b) Ars poetica cercetatorului	19
i) Obiectivitatea politica	20
ii) Obiectivitatea in interpretare.....	20
1.3.2. Stabilirea schemei notionale.....	22

a) Comunicarea cu diaspora	22
b) Definitii notionale	24
c) Perceptii nationale si alte probleme ale identitatii	28
i) Apartenenta nationala si comunitara	28
ii) Efectul perceptiei nationale romanesti asupra cercetarii	33
1.4. Stabilirea formarii identitatii si continutul ei	34
1.4.1. Autoimaginea	35
1.4.2. Reprezentarea culturala	36
1.4.3. Limba si identitate	37
1.4.4. Rolul bisericilor in formarea identitatii	38
1.4.5. Legatura intre conflicte si asimilare	39
1.4.6. Formarea identitatii in practica	40
1.4.7. Datele „tari”	40
2. Autoimaginea	41
2.1. Identitatea personala si in familie	43
2.1.1. Identitate in fiecare zi	45
2.2. Formarea identitatii si autoimaginea in diaspora	47
2.3. Experienta si preconceptie in formarea identitatii	52
2.4. Maghiari si romani – cu ochiul de maghiar	55
2.4.1. Autostereotipul: autoimaginea interioara a comunitatii	56
a) Viabilitatea culturala	57
b) Viabilitatea economica	61
2.4.2. Heterostereotipul: autoimaginea in relatii maghiaro-romane	62
a) Identitatea personala si comunitara	65
2.5. Maghiari si romani – cu ochiul real si imaginar al romanului	67
2.5.1. „De-a fi imaginar”: perceptia maghiarilor in legatura cu parerea romanilor despre maghiarilor	68
2.5.2. „De-a fi real”: imaginea romanilor despre maghiari	70
2.6. Asociatii de caracteristici	71
2.7. Autoimaginea ca baza cercetarii unei comunitati	73
3. Circumstante reprezentarii culturii maghiare	75
3.1. Definitii notionale	76
3.2. Spatiu si identitate I – reprezentari bisericesti	79
3.3. Spatiu si identitate II – reprezentari civile	87

3.3.1. Identitatea in sfera privata	89
3.3.2. Identitatea locala: legatura intre spatiu si identitate	90
3.3.3. Rolul regionalismului in identitate	96
3.4. Aparitia culturii maghiare pe plan civic.....	99
3.4.1. Caracteristici diasporale ai simbolului si reprezentarii	101
3.4.2. Atitudinea fata de organizarea evenimentelor publice	107
3.4.3. Politica locala: instrument neutilizat pentru vizibilitatea maghiarimii.....	113
3.5. Efectul pasivitatii in reprezentare asupra vietii cotidiene	116
4. Legatura intre atitudinea lingvistica si identitatea	119
4.1. Circumstantele comunicarii I. – concluzii istorice.....	119
4.1.1. Legatura intre memoria colectiva si autoreprezentarea lingvistica	125
4.2. Circumstantele comunicarii II. – experiente contemporane	126
4.3. Folosirea limbii ca reprezentarea identitatii: limite si posibilitati.....	128
4.3.1. Pasivitatea lingvistica	129
4.3.2. Conflicte din cauza folosirii limbii maghiare	131
a) Presiune imaginara.....	139
b) Presiune reala	144
4.3.3. Scoala, intelectualitatea si crearea unei strategii	146
4.3.4. Feedback-uri pozitive in legatura cu folosirea limbii materne si efectele sale	151
4.4. Folosirea limbii materne in fiecare zi.....	153
4.4.1. Circumstantele asimilarii lingvistice	157
4.5. Limba materna si/sau limba sacra	160
5. Rolul bisericilor in formarea si pastrarea identitatii.....	164
5.1. „Despartatorul sacru” intre biserica romano-catolica si cea reformata.....	172
5.2. „Arhaism”: componenta identitatii romano-catolice	174
5.3. „Modernitate”: identitatea nationala a credinciosilor bisericii reformate	179
5.4. Legatura diasporala intre biserica si societatea civila.....	182
6. Conflictele si asimilarea pe marginea identitatii.....	186
6.1. Lupta naratiunilor: legatura intre trecut si identitate.....	186
6.1.1. Copilarie – naratiuni in dezvoltare	187
6.1.2. Maturitate – conflicte ideologice.....	189
a) Conceptia despre trecut si naratiune	190
6.2. Asimilarea: conflicte deactivate si structura comunitara	194
6.2.1. Autoinvinuirea: pas spre asimilare	205

6.2.2. Asimilarea: pragmatism si/sau tragedie?.....	208
6.2.3. Efectivul demografic: legatura intre toleranta, slabiciune si conflicte.....	210
6.3. Limitele identitatii.....	213
7. Formarea identitatii in practica	218
7.1. Revitalizarea diasporei in practica	218
7.1.1. Faza I: intelegerea perceptiei locale a realitatii	219
7.1.2. Faza II: propuneri	220
7.1.3. Faza III: Acceptarea sau respingerea propunerilor de catre comunitate	221
7.1.4. Faza IV: Luari de decizie si realizarea	223
7.2. Grupul de Facebook „Tövisi magyarok” („Maghiari din Teius”)	223
7.3. Ziar lunar „Tövisi Hírmondó”.....	226
7.4. Slujbe online – organizarea comunitatii sau nu?	228
8. Datele „tari”: rezultatele examinarii registrului de stare civila.....	230
8.1. Botezuri.....	230
8.1.1. Romano-catolice.....	231
8.1.2. Reformate	231
8.2. Casatorii	232
8.2.1. Romano-catolice.....	232
8.2.2. Reformate	233
8.3. Decesuri	233
8.3.1. Romano-catolice.....	233
8.3.2. Reformate	233
8.4. Analiza detelor	233
9. Teze.....	235
9.1. Rezultatele tezei de doctorat	240
10. Concluzii	242
Alte referinte online	264